

Koszty opinii i wynagrodzenie biegłych za sporządzenie opinii sądowo-psychiatrycznej

Costs of forensic opinions and experts' fees for rendering a forensic-psychiatric opinion

KRZYSZTOF EICHSTAEDT¹, KINGA BOBIŃSKA², PIOTR GAŁECKI²

1. Sąd Apelacyjny, Łódź

2. Klinika Psychiatrii Dorosłych, Uniwersytet Medyczny, Łódź

STRESZCZENIE

Cel. Próba obiektywnej i rzetelnej oceny ustawodawstwa i praktyki naliczania kosztów opinii i wynagrodzenia biegłych za sporządzenie opinii.

Spostrzeżenia. Koszty poniesione przez organ procesowy w związku z zasięgnięciem opinii biegłych wynikają z konieczności wynagrodzenia biegłych oraz ewentualnie kosztów poniesionych z tytułu wykonania dodatkowych badań diagnostycznych, czy przeprowadzenia obserwacji sądowo-psychiatrycznej. Wynagrodzenie dla biegłych wynika z wyceny pracy powołanych biegłych. Do określenia wynagrodzenia za pracę biegłego danej specjalności ustalone są normy urzędowe. Biegłym należy przyznawać wynagrodzenie stosownie do tych norm. W razie niemożności określenia wynagrodzenia biegłego według stawki bazowej, stosuje się stawkę wynagrodzenia za godzinę pracy. Usługi świadczone przez biegłego psychiatrę przy sporządzaniu opinii sądowo-psychiatrycznej na zlecenie sądów i prokuratur, nie służą bezpośrednio profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia, a więc usługa taka nie podlega zwolnieniu od uiszczenia podatku VAT.

Wnioski. Wiele kontrowersji i rozbieżności pomiędzy ustawodawstwem, praktyką a współczesnymi oczekiwaniami. Bez wątpliwości, praktyczne rozbieżności między zasadą naliczania stawek VAT a praktyką wynagradzania powinny skłonić ustawodawcę do dostosowania przepisów prawnych do współczesnych realiów.

SUMMARY

Objectives. An attempt was made in the paper to objectively and reliably assess the legislation on and practice of estimating the costs of forensic opinions and experts' fees for rendering such opinions.

Observations. The agency conducting the trial is obligated to bear the costs of forensic expert opinions – the costs include not only the experts' fees, but possibly also these of performing additional diagnostic examinations or forensic-psychiatric observation. Forensic experts' fees are estimated on the grounds of official regulations specifying the price for services of forensic experts representing particular professions and specialties. If an expert's fee cannot be established by a normative flat rate, an hourly rate is used in pricing of their work. Services of the expert psychiatrist commissioned by the court or prosecution to render a forensic psychiatric opinion do not directly serve prevention, maintenance, rescue, restoration and improvement of health, therefore such services are not exempt from VAT.

Conclusions. Controversies and discrepancies between the legislation, practice, and contemporary expectations are numerous. Undoubtedly, there is a definite discrepancy between the VAT regulations and the pricing practice, which suggests that the legislation should be adjusted to contemporary reality.

Słowa kluczowe: psychiatria sądowa / obserwacja sądowo-psychiatryczna / koszty opinii / wynagrodzenie biegłych

Key words: forensic psychiatry / forensic-psychiatric observation / costs of forensic opinion / experts' fees

---

Nieodłączną kwestią orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego jest wynagrodzenie biegłych. W artykule autorzy podjęli próbę oceny ustawodawstwa i praktyki dotyczących kosztów opinii i wynagrodzenia biegłych za sporządzenie opinii.

Koszty poniesione przez organ procesowy w związku z zasięgnięciem opinii biegłych wynikają z konieczności wynagrodzenia biegłych oraz ewentualnie kosztów poniesionych z tytułu wykonania dodatkowych badań diagnostycznych czy przeprowadzenia obserwacji sądowo-psychiatrycznej. Wynagrodzenie dla bie-

głych wynika z wyceny pracy powołanych biegłych. Natomiast koszty opinii to również koszty poniesione w związku z wykonanymi badaniami zaleconymi przez biegłych oraz związane z przeprowadzeniem obserwacji sądowo-psychiatrycznej, które wynikają z kosztów poniesionych przez placówkę medyczną w związku z pobytym opiniowanego na oddziale szpitalnym i przeprowadzaniem ewentualnych badań diagnostycznych.

Koszt opinii sporządzonej przez biegłego zależy od:

1. rodzaju opinii,
2. kwalifikacji biegłego,

3. nakładu pracy potrzebnego do wydania opinii,
4. poświęconego czasu,
5. w miarę potrzeby – od poniesionych wydatków niezbędnych do wykonania zleconej pracy,
6. od tego, czy opinia została sporządzona na skutek badań ambulatoryjnych czy też jest wynikiem obserwacji przeprowadzonej w zakładzie leczniczym.

Kwestię wynagrodzenia biegłego regulują dwa akty prawne, a mianowicie:

- dekret z dnia 26.10.1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym [1],
- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.12.1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym [2].

Biegłemu przysługuje prawo do wynagrodzenia za wykonaną przez niego na zlecenie organu procesowego opinię niezależnie od uznania sporządzonej opinii za prawidłową. Przyznanie bowiem biegłemu wynagrodzenia uzależnione jest od wykonanej przez niego pracy [3]. Jakość sporządzonej opinii może jednak przesądzić o skorzystaniu z usług danego biegłego w przyszłości. Należy także pamiętać o tym, iż w sytuacji gdy praca została wykonana wadliwie, niezgodnie z zaleceniem sądu lub ze znacznym nieusprawiedliwionym opóźnieniem, wynagrodzenie ulega odpowiedniemu obniżeniu (§11 wspomnianego wcześniej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 1975, zwanego dalej rozporządzeniem).

Zgodnie z §1 rozporządzenia koszty przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym obejmują:

1. wynagrodzenie biegłych za wykonaną pracę,
2. koszty zużytych materiałów,
3. inne wydatki niezbędne do wydania opinii, np. koszty korespondencji.

Jeżeli do określenia wynagrodzenia za pracę biegłego danej specjalności ustalone są normy urzędowe, należy biegłym przyznawać wynagrodzenie stosownie do tych norm (art. 10 ust. 2 dekretu). Cytowane już wcześniej rozporządzenie w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym, uzależnia wysokość przyznanego biegłym psychiatrom wynagrodzenia od wysokości kwoty bazowej i przyjętego przelicznika, którego wysokość w rozporządzeniu jest określona poprzez wskazanie jego dolnej i górnej granicy oraz od tego czy opinia została sporządzona w warunkach:

- ambulatoryjnych bez pisemnej opinii (1,8–4,4% kwoty bazowej dla jednego biegłego),
- ambulatoryjnych z pisemną opinią (4,8–10,1% kwoty bazowej dla jednego biegłego),
- szpitalnych z pisemną opinią (11,5–24,4% kwoty bazowej dla jednego biegłego).

Takie same stawki dotyczą badania psychologicznego i podobnie jak w przypadku opinii psychiatrycznej

wysokość stawki jest uzależniona od tego czy badanie psychologiczne miało miejsce w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii, w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią, w warunkach szpitalnych z pisemną opinią.

Wprawdzie zasadą jest wydanie zarówno opinii psychiatrycznej, jak i psychologicznej w warunkach ambulatoryjnych lub szpitalnych, co wiąże się z przeprowadzeniem badania psychiatrycznego czy psychologicznego, to jednak w praktyce zdarzają się sytuacje, w których do wydania opinii dochodzi wyłącznie na podstawie akt. W przypadku gdy dojdzie do wydania takiej opinii, jednemu biegłemu przysługuje wynagrodzenie w wysokości 4,8–20,4% kwoty bazowej. Opinia taka może być wydana w sytuacji, gdy osoba, która ma być poddana badaniu korzysta z immunitetu i odmawia dobrowolnego stawienia na badania. Doprowadzenie na badania wymagałoby zatem uchylecia jej immunitetu. Aby tej sytuacji uniknąć, organ procesowy może zwrócić się do biegłych o wydanie opinii wyłącznie na podstawie akt. Inny przykład wydania opinii wyłącznie na podstawie akt może odnosić się do sytuacji, gdy zajdzie konieczność ustalania stanu zdrowia psychicznego (poczytalności) osoby, która w chwili wydawania opinii nie żyje lub miejsce jej pobytu nie jest znane.

Wspominając o kwocie bazowej, stanowiącej jak wynika z powyższego zestawienia podstawę do obliczenia wynagrodzenia dla biegłych sądowych za wykonaną przez nich pracę, rozporządzenie myśli odnosi się do kwoty bazowej dla osób, o których mowa w art. 5 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 23 grudnia 1999 r. o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych ustaw [4], której wysokość, ustaloną według odrębnych zasad, określa ustawa budżetowa (§2 rozporządzenia). Przyjęta na rok 2011 w ustawie budżetowej kwota bazowa wynosi zaledwie 1.873,84 zł. i od kilku lat pozostaje niezmienną. Warto jednak odnotować, iż w razie niemożności określenia wynagrodzenia biegłego według stawki bazowej, stosuje się stawkę wynagrodzenia za godzinę pracy.

W praktyce wydanie opinii sądowo-psychiatrycznej niejednokrotnie wiąże się z koniecznością przeanalizowania dość obszernych akt, co powoduje iż przyznanie nawet najwyższego wynagrodzenia ustalonego w oparciu o stawkę bazową sprawia, iż nakład pracy w żadnym wypadku nie jest adekwatny do wysokości uzyskanego wynagrodzenia. Sytuacja ta prowadzi do konieczności szukania rozwiązania istniejącego stanu rzeczy. Chociaż nie znajduje to jednoznacznie oparcia w przepisach rozporządzenia, w praktyce niektórych sądów wykorzystuje się w sprawach o skomplikowanym stanie faktycznym, gdy zachodzi konieczność zapoznania się przez biegłych z niejednokrotnie obszernymi aktami, rozliczenie godzinowe biegłych psychiatrów za sporządzoną opinię sądowo

-psychiatryczną a wysokość stawki godzinowej jest uzależniona od posiadanego przez biegłego stopnia naukowego i wysokości ustalonej na dany rok kwoty bazowej. Zdaniem autorów należy z aprobatą podejść do przyjętego przez organy procesowe sposobu obliczania wynagrodzenia i postulować zmianę przepisów rozporządzenia we wskazanym kierunku. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.12.1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym stanowi akt prawny, który nie uwzględnia dzisiejszych realiów i wymaga szybkiej nowelizacji [2]. Możliwa jest także sytuacja, kiedy to biegli psychiatry wydają opinię sądowo-psychiatryczną na skutek kilkakrotnego badania ambulatoryjnego. Przysługiwać im będzie wówczas wynagrodzenie, w którym powinien być uwzględniony fakt kilkakrotnego badania ambulatoryjnego.

W naszej ocenie interpretacja przepisów Kodeksu postępowania karnego prowadzi do wniosku, że obserwacja sądowo-psychiatryczna jest wykonywana przez zakład leczniczy (zobacz: art. 203 §1 k.p.k.) [5]. Wynika to z wykładni językowej art. 203 §1 k.p.k., który m.in. stanowi, iż „badanie stanu zdrowia psychicznego może być połączone z obserwacją w zakładzie leczniczym”. Faktycznie obserwacja w zakładzie leczniczym jest jedną z metod badawczych. Nie oznacza to jednak, że sąd może jej przeprowadzenie powierzyć wskazanym przez siebie biegłym a nie konkretnemu zakładowi leczniczemu, pozostawiając już kwestię zorganizowania zespołu do przeprowadzenia obserwacji dyrektorowi zakładu leczniczego. Wprawdzie przepisy Kodeksu postępowania karnego nie zabraniają sądowi wyznaczenia lekarzy psychiatrów do przeprowadzenia obserwacji sądowo-psychiatrycznej w zakładzie leczniczym, jednakże nie byłoby to pożądane chociażby z punktu widzenia organizacji pracy w zakładzie leczniczym a tym samym byłoby sprzeczne z wykładnią funkcjonalną. Dostrzec należy także, iż w §2 art. 203 k.p.k. mowa jest o tym, iż sąd orzekając o obserwacji w zakładzie leczniczym, określa miejsce i czas trwania obserwacji. W przepisie tym ustawodawca wcale nie wspomina o konieczności oznaczenia biegłych, którzy mają przeprowadzić obserwację a zakładając racjonalizm ustawodawcy kwestię tę powinien regulować, gdyby dopuszczał taką możliwość. Warto w tym miejscu odnotować, że w celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego przepisy przewidują powołanie co najmniej dwóch lekarzy psychiatrów (zobacz: art. 202 §1 k.p.k.), co oznacza, iż sąd w sentencji postanowienia procedując prawidłowo powinien oznaczyć biegłych z imienia i nazwiska. Brak jest natomiast podobnego sformułowania przy orzekaniu o obserwacji psychiatrycznej. Ponadto, znamienne jest to, że o przedłużeniu obserwacji w zakładzie leczniczym orzeka sąd na wniosek zakładu a nie biegłych.

W tej sytuacji zasadniczym pytaniem jest, czy sąd powinien przyznać stosowne wynagrodzenie biegłym czy też zakładowi leczniczemu, któremu zlecono przeprowadzenie obserwacji. W literaturze zasadnie przyjmuje się, że skoro przeprowadzenie obserwacji zleca się konkretnemu zakładowi leczniczemu, to w przypadku sporządzenia opinii, lekarzom psychiatrom, którzy ją sporządzili, przysługuje ewentualne wynagrodzenie od zakładu leczniczego a nie od organu procesowego, albowiem w stosunku prawnym z organem procesowym pozostają nie biegli, lecz wyłącznie zakład leczniczy, o którym jest mowa w art. 203 k.p.k. [6]. Pogląd ten znajduje swoje uzasadnienie w treści wspomnianego już wcześniej przepisu art. 203 §1 k.p.k., z którego jednoznacznie wynika, że przeprowadzenie obserwacji sądowo-psychiatrycznej należy powierzyć zakładowi leczniczemu, a nie konkretnym biegłym – a zatem niejednokrotnie mogą to być inne osoby niż te które wnioskowoły umieszczenie podejrzanego (oskarżonego) na obserwacji. Stanowisko to znajduje także oparcie w orzecznictwie, z którego wynika, że jeżeli do wydania opinii sąd powołał zakład leczniczy, to ta jednostka a nie indywidualny biegły lub biegli ma prawo do ubiegania się o przyznanie wynagrodzenia do organu procesowego za sporządzoną opinią [7]. Znamienne jest także to, że chociaż przeprowadzenie obserwacji psychiatrycznej zleca się zakładowi leczniczemu, to jednak nie jest wymagany pod opinią podpis kierownika zakładu, chyba że sam brał udział w przeprowadzaniu obserwacji psychiatrycznej i sporządzaniu opinii. Opinia w takiej sytuacji powinna być podpisana przez biegłych psychiatrów przeprowadzających przedmiotową obserwację [8].

Warto w tym miejscu wspomnieć także o poglądzie odmiennym, zgodnie z którym sąd orzekając o umieszczeniu podejrzanego (oskarżonego) na obserwacji sądowo-psychiatrycznej w zakładzie leczniczym jest uprawniony do wskazania obok miejsca oraz czasu przeprowadzenia obserwacji, także biegłych, którzy mają ją przeprowadzić [9, 10]. W takiej sytuacji wynagrodzenie za sporządzoną opinią należy przyznać biegłym, zaś zakład leczniczy może wnosić o przyznanie kosztów pobytu osoby wobec której obserwacja była prowadzona.

Nie ulega wątpliwości, że koszty wszystkich opinii a także przeprowadzonej obserwacji sądowo-psychiatrycznej ponosi organ procesowy, który powołuje biegłego. Wyjątek dotyczy kosztów obserwacji sądowo-psychiatrycznej w sytuacji, gdy dowód ten dopuszczony jest w stadium postępowania przygotowawczego. Wprawdzie to sąd a nie prokurator orzeka o obserwacji psychiatrycznej, jednakże czynność ta nie rodzi po stronie sądu obowiązku uiszczenia kosztów przeprowadzonej obserwacji psychiatrycznej w zakładzie leczniczym, lecz obowiązek ten obciąża prokuraturę.

Niejednokrotnie mamy do czynienia z sytuacją, w której świadek przesłuchiwany jest i to zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym z udziałem biegłego psychologa (zobacz np. art. 192 §2 k.p.k.). Zachodzi wówczas pytanie, czy w takiej sytuacji biegłemu przysługuje wynagrodzenie tylko za czas, w którym dokonywano czynności procesowej, czy też za stracony czas związany z dojazdem, który może być w skrajnych wypadkach długi. Zajmując się tą problematyką Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, iż wynagrodzenie biegłego za wykonaną pracę, o którym stanowi art. 10 ust. 1 dekretu z dnia 26.10.1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym [11] nie obejmuje zwrotu należności za czas zużyty na dojazd do miejsca czynności sądowej [12]. Oznacza to, że biegłemu przysługuje wynagrodzenie tylko za czas stracony w związku z udziałem w samej czynności procesowej a także koszty przejazdu do miejsca przeprowadzonej czynności. Biegłemu powołanemu poza miejscowość jego zamieszkania służy prawo do diet oraz do zwrotu kosztów przejazdu, a w razie takiej konieczności także noclegów (art. 9 ust. 3 dekretu). W sytuacji gdy biegły korzysta z prywatnego samochodu stwierdzić należy, iż przepisy wspomnianego wcześniej dekretu upoważniają do przyznania biegłemu zwrotu kosztów przejazdu prywatnym samochodem, o ile spełnione są warunki określone w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19.12.2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce budżetowej z tytułu podróży służbowej odbywanej na obszarze kraju [13]. Jeżeli jednak biegły został wezwany do organu procesowego w kilku sprawach na ten sam dzień, należności związane ze zwrotem kosztów przejazdu oraz dietę, przyznaje się tylko raz (art. 9 ust. 4 dekretu). Może się jednak zdarzyć, iż organ procesowy mimo wezwania biegłego nie skorzysta z jego usług (np. nie stawi się na przesłuchanie osoba, która ma być przesłuchana w obecności biegłego). W takiej sytuacji biegłemu służy prawo do wynagrodzenia za utracony z powodu stawiennictwa zarobek (art. 9 ust. 2 dekretu).

W wyroku z dnia 22.03.2011 r. wydanym w sprawie SK 13/08 Trybunał Konstytucyjny stwierdzając niekonstytucyjność art. 4 ust. 1 dekretu z dnia 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym dostrzegł pilną potrzebę unowocześnienia i ujednoczenia przez ustawodawcę zasad zwrotu kosztów podróży i innych kosztów ponoszonych przez świadków w postępowaniu karnym [14], co jednak do chwili obecnej nie nastąpiło. Odroczenie przez Trybunał Konstytucyjny utraty mocy obowiązującej wspomnianego powyżej przepisu na 12 miesięcy od dnia ogłoszenia niniejszego wyroku w Dzienniku Ustaw oznacza, iż przedmio-

towy przepis traci swoją moc obowiązującą z dniem 06.04.2012 r. Nie ulega wątpliwości, iż istotna zmiana sytuacji politycznej i własnościowej jaka nastąpiła w Polsce po 1989 r. uzasadnia pilną potrzebę uchwalenia ustawy, która regulowałaby całościowo zarówno kwestię dotyczącą powołania biegłych, jak i należnego im godziwego wynagrodzenia i zwrotu poniesionych wydatków związanych ze sporządzeniem opinii i stawiennictwem w sądzie, tak aby uwzględniała ona istniejące obecnie realia.

Warto w tym miejscu także wspomnieć o nowelizacji przepisów dekretu o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym, a mianowicie ustawa z dnia 5.11.2009 r. o zmianie dekretu o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym [15] wprowadziła z dniem 1 stycznia 2010 r. zasadę, że wynagrodzenie biegłego, będącego podatnikiem podatku od towarów i usług, podwyższa się o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tym wynagrodzeniu (art. 10 ust. 2a dekretu). W związku z niniejszym przepisem pojawia się wątpliwość dotycząca dość istotnej kwestii, a mianowicie czy psychiatra jest zobowiązany do płacenia podatku VAT w związku z wykonywaniem usług biegłego lekarza psychiatry i sporządzeniem opinii sądowo-psychiatrycznej na zlecenie sądu lub prokuratury. W tej tak zasadniczej kwestii występują dość rozbieżne stanowiska. W początkowej fazie obowiązywania tego przepisu, to jest w 2010 r. wyrażano pogląd, iż lekarz psychiatra w związku z wykonywanymi czynnościami biegłego powołanego przez uprawniony organ procesowy jest zwolniony od płacenia podatku VAT [16]. Począwszy jednak od 01.01.2011 r. funkcjonuje także pogląd, zgodnie z którym biegły psychiatra działający na zlecenie prokuratury lub sądu nie jest zwolniony z płacenia podatku VAT [17]. Zmiana stanowiska jest związana z faktem, iż z dniem 01.01.2011 r. został uchylony przepis art. 43 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług [18]. Przepis ten przewidywał, że wymieniona ustawa zwalniała od podatku usługi wymienione w załączniku nr 4 do ustawy, gdzie pod pozycją 9 tego załącznika wymieniono usługi o symbolu PKWiU ex 85 – usługi w zakresie ochrony zdrowia i opieki społecznej z wyłączeniem usług weterynaryjnych (PKWiU 85.2).

Dostrzec należy, iż w świetle obowiązującego obecnie stanu prawnego zwolnione od podatku VAT są:

1. usługi w zakresie opieki medycznej służące profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia oraz dostawę towarów i świadczenie usług ściśle z tymi usługami związane, świadczone na rzecz podmiotów leczniczych na terenie ich przedsiębiorstw, w których wykonywana jest działalność lecznicza,

2. usługi w zakresie opieki medycznej służące profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia, świadczone w ramach wykonywania zawodów:
  - lekarza i lekarza dentystry,
  - pielęgniarki i położnej,
  - medycznych, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15.04.2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. Nr 112 poz. 654; Nr 149 poz. 887 i Nr 174 poz. 1039),
  - psychologa (art. 43 ust. 1 pkt 18–19 ustawy z dnia 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług).

Z powyższego można wyciągnąć wniosek, iż sporządzona opinia sądowo-psychiatryczna nie korzysta ze zwolnienia od uiszczenia podatku VAT, albowiem najogólniej rzecz ujmując, skoro głównym celem biegłego psychiatry sporządzającego opinię dla organów procesowych nie jest ochrona oraz ratowanie zdrowia ludzkiego, ani też nie służy ona w pierwszej kolejności profilaktyce, a raczej podstawowym i zarazem głównym celem takiej opinii jest dostarczenie przez biegłego psychiatrę sądowi lub prokuraturze wiadomości specjalnych niezbędnych w procesie stosowania prawa, to zasadne byłoby przyjęcie, iż usługa taka nie podlega zwolnieniu od uiszczenia podatku VAT. Patrząc na rolę biegłego w postępowaniu karnym poprzez pryzmat celu w jakim zostało mu zlecone sporządzenie opinii nie ma tutaj znaczenia to, iż biegły sporządzając opinię wykonuje badania lekarskie, które mogą być nawet typowymi badaniami przeprowadzanymi w placówkach służby zdrowia. Innymi słowy począwszy od 2011 r. istotny jest cel wykonywanych świadczeń lekarskich. Ze zwolnienia generalnie powinny korzystać tylko te czynności, które mają charakter diagnostyczny lub terapeutyczny (leczniczy). Jeśli świadczenie nie będzie służyć profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia, wówczas nie będzie objęte zwolnieniem podatkowym. Wspomnianą tutaj problematyką zajmował się wielokrotnie Europejski Trybunał Sprawiedliwości (ETS) i tak na przykład w sprawie C-76/99 (Komisja Wspólnot Europejskich v. Republika Francuska) ETS uznał, że dla rozstrzygnięcia o objęciu czynności zwolnieniem należy uwzględnić cel czynności. Jeśli następuje to w związku z diagnozowaniem bądź terapią, świadczenie jest wolne z podatku jako czynność opieki medycznej bądź działalność jej towarzysząca [19]. Odnotować należy jednak, iż przedstawiona powyżej interpretacja nie ma powszechnego zastosowania i tak chociażby zarówno w Sądzie Apelacyjnym oraz w Sądzie Okręgowym w Łodzi nie jest obecnie naliczany VAT do opinii sądowo-psychiatrycznych sporządzonych przez biegłych psychiatrów. Zważywszy jednak, iż kwestia ta jest bardzo problematyczna, warto pamiętać o istniejącej możliwości zwrócenia się przez biegłego psychiatrę sporządzającego opinię sądo-

wo-psychiatryczną na użytek postępowania karnego do właściwego Dyrektora Izby Skarbowej o dokonanie interpretacji przepisów prawa podatkowego. Z uwagi na to, że do chwili obecnej nie ma w tym przedmiocie orzeczenia najwyższej instancji sądowej, byłoby to niewątpliwie wskazane, gdyż pozwoliłoby rozwiązać istniejące w tym zakresie wątpliwości, zwłaszcza, że stronie w przypadku dokonania niekorzystnej dla niej interpretacji przysługuje prawo do wniesienia skargi na dokonaną interpretację przepisów prawa z powodu jej niezgodności z prawem do właściwego Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Stanowisko, że usługi świadczone przez biegłego psychiatrę przy sporządzaniu opinii sądowo-psychiatrycznej na zlecenie sądów i prokuratur nie służą bezpośrednio profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia potwierdzone zostało przez Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie w interpretacji indywidualnej z 20 kwietnia 2011 r. (nr IPPP3/443–120/11–2/SM) [20].

Omawiając kwestie związane z wynagrodzeniem biegłego wypada zaznaczyć, że skoro stosunek prawny łączący organ procesowy z biegłym ma charakter publicznoprawny a wynagrodzenie za wydaną przez biegłego opinię regulują przepisy prawa publicznego, natomiast postanowienie o przyznaniu biegłemu wynagrodzenia objęte jest – na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego – kontrolą sądu, to nie ulega wątpliwości, że sprawa, w której biegły dochodzi wynagrodzenia za opinię wydaną w postępowaniu przygotowawczym nie należy do drogi sądowej. Pogląd ten jest nieaktualny tylko wtedy, gdy powód (biegły) opiera swoje roszczenie na twierdzeniach wskazujących, że między biegłym i organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze powstał stosunek cywilnoprawny i z niego wynika dla powoda roszczenie zgłoszone w pozwie (tak: postanowienie SN z dnia 22.08.2007 r., III CZP 76/07; Biuletyn SN z 2007 r., nr 8) [21].

Przy okazji omawiania problematyki dotyczącej wynagrodzenia biegłych oraz kosztów sporządzenia opinii sądowo-psychiatrycznej, nie sposób nie wspomnieć o art. 626a kodeksu postępowania karnego (k.p.k.), który stanowi przejaw sądowej kontroli nad kosztami postępowania przygotowawczego. Z przepisu tego wynika, że zażalenie na postanowienie prokuratora albo innego organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze w przedmiocie kosztów wnosi się odpowiednio do prokuratora nadrzędnego nad prokuratorem, który wydał postanowienie albo do prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym prowadzonym przez inny organ. Jeżeli prokurator nie przychylił się do zażalenia, kieruje je do sądu. Środek odwoławczy może być wniesiony przez stronę toczącego się postępowania oraz jego obrońcę i pełnomocnika a także przez osobę, której postanowienie bezpośrednio dotyczy

(argument z art. 459 §3 k.p.k.) np. biegłego, zakład leczniczy. W sytuacji natomiast, gdy koszty związane z wydaniem opinii psychiatrycznej powstaną dopiero na etapie postępowania sądowego, zażalenie będzie przysługiwało do sądu wyższego rzędu nad tym, który wydał zaskarżoną decyzję. Wyjątek będzie dotyczył jedynie sytuacji, gdy koszty te powstaną na etapie rozprawy apelacyjnej. Wówczas to na decyzję sądu wydaną w takim układzie procesowym nie będzie przysługiwało zażalenie albowiem od orzeczeń wydanych przez sąd odwoławczy co do zasady nie przysługuje środek odwoławczy (art. 426 k.p.k.) [22].

W praktyce niejednokrotnie może się zdarzyć, iż biegłemu któremu zostanie przyznane wynagrodzenie za sporządzoną opinię nie zostanie ono wypłacone bez zbędnej zwłoki. W tym stanie rzeczy biegłemu przysługuje roszczenie o odsetki od przyznanego wynagrodzenia wypłaconego z opóźnieniem. Nie ma bowiem żadnego racjonalnego powodu, aby biegłego, któremu przyznano wynagrodzenie za sporządzoną opinię, stawiać w gorszym położeniu niż innego wierzyciela tylko z tego powodu, że dłużnikiem jest sąd (Skarb Państwa), który zlecił sporządzenie opinii na użytek toczącego się postępowania [23].

Dla całościowego ujęcia problematyki dotyczącej wynagrodzenia przyznawanego biegłym warto na zakończenie także wspomnieć o ustawie z dnia 28.07.2005 r. o kosztach w sprawach cywilnych [24] a dokładniej mówiąc o dziale 2 tej ustawy zatytułowanym „należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron w postępowaniu cywilnym”. Z przepisów tych wynika, iż w postępowaniu cywilnym, które należy odróżnić od postępowania karnego, biegłemu powołanemu przez sąd przysługuje: (a) wynagrodzenie za wykonaną pracę, które ustala się uwzględniając wymagane kwalifikacje, potrzebny do wydania opinii czas i nakład pracy; (b) zwrot kosztów podróży i innych wydatków koniecznych związanych ze stawiennictwem w sądzie np. noclegu; (c) zwrot wydatków niezbędnych do wykonania czynności – na podstawie złożonego rachunku, (d) zwrot utraconego zarobku lub dochodu.

Zagadnienie wynagrodzenia biegłych jest tematem ważnym i zachodzi ogromna potrzeba podnoszenia tego problemu ponieważ, jak widać to na przykładzie naliczania stawek VAT czy wyliczania wynagrodzenia biegłych według dziennika pracy, budzi on wiele kontrowersji i rozbieżności pomiędzy ustawodawstwem, praktyką a współczesnymi oczekiwaniami. Fakt bez-

względnej rozbieżności naliczania stawek VAT z praktyką nie pozostawia wątpliwości a tym samym powinien skłonić ustawodawcę do dostosowania przepisów prawnych do współczesnych realiów.

PIŚMIENNICTWO

1. Dekret z dnia 26.10.1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym. Dz. U. z 1950 r., Nr 49, poz. 445 ze zm.
2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.12.1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym. Dz. U. z 1975 r., Nr 46, poz. 254 ze zm.
3. Postanowienie SN z dnia 24.05.1973 r. (II CZ 64/73). Legalis.
4. Dz. U. Nr 110, poz. 1255 i z 2000 r. Nr 19, poz. 239.
5. Galecki P, Bobińska K, Eichstaedt K. Obserwacja w zakładzie leczniczym po nowelizacji art. 203 Kodeksu postępowania karnego. Post Psychiatr Neurol. 2011; 2: 111–117.
6. Herzog A. Koszt obserwacji psychiatrycznej w postępowaniu karnym. Prok i Pr. 2002; 1: 150.
7. Postanowienie SA w Łodzi z dnia 12.08.2009 r. (II AKz 536/09) – dotychczas nie było publikowane i postanowienie SA w Warszawie z dnia 04.01.2002 r. (II AKz 779/01). KZS. 2002; 2; 59; porównaj także postanowienie SN z dnia 04.03.1977r. (I KR 96/72). OSNKW. 1977; 4–5: 49.
8. Gurgul J. Wybrane zagadnienia proceduralne opiniowania sądowo-psychiatrycznego. Prok i Pr. 2001; 11: 56.
9. Gurgul J. Wybrane zagadnienia proceduralne opiniowania sądowo-psychiatrycznego. Prok. i Pr. 2001; 11: 54.
10. Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 20.02.2002 r. (II AKz 116/02), OSAG. 2002;1: 5.
11. Dz. U. z 1950 r. Nr 49, poz. 445 ze zm.
12. Uchwała SN z dnia 21.09.2005 r. (I KZP 27/05). OSNKW. 2005; 10: 92.
13. Dz. U. z 2002 r., Nr 236, poz. 1990 ze zm. – postanowienie SN z 24.05.2007 r. (I KZP 10/07). OSNKW. 2007; 6: 4
14. OTK–A. 2011; 2: 11.
15. Dz. U. z 2009 r., Nr 221, poz. 1739.
16. Interpretacja indywidualna dokonana przez Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 27.07.2010 r. IPPP2/443–337/10–2/JW.
17. Interpretacja indywidualna dokonana przez Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 20.04.2011 r. IPPP3/443–120/11–2/SM.
18. Tekst jednolity. Dz. U. z 2011 r., Nr 177, poz. 1054 ze zm.
19. Bartosiewicz A, Kubacki R. Komentarz do ustawy od towarów i usług. Wydanie V. Lex. 2011; teza 91–96 do art. 43.
20. Miklewska M, Wojciechowska K. VAT w ochronie zdrowia. Warszawa: Infor Expert; 2011. s.45–48.
21. Postanowienie SN z dnia 22.08.2007 r. (III CZP 76/07). Biuletyn SN. 2007; 8.
22. Eichstaedt K, Galecki P, Depko A. Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych. Warszawa: LexisNexis; 2012. s.162–167.
23. Schmidt R. Podwyższenie wynagrodzenia biegłego o podatek od towarów i usług – problemy intertemporalne. Przegląd Sądowy. 2011; 5: 115.
24. Tekst jedn. Dz. U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm.

Nadesłano/Submitted: 29.11.2011. Zrecenzowano/Reviewed: 14.03.2012. Przyjęto/Accepted: 28.03.2012.

Adres/Address: dr hab. n. med. Piotr Galecki, Klinika Psychiatrii Dorosłych UM w Łodzi, ul. Aleksandrowska 159, 91–229 Łódź, tel. (42)6521289, e-mail: galeckipiotr@wp.pl.